

*Püsök Sarolta:*¹

„Az igaz ember hitből él” (Róma 1,17) – a hit, mint a református önértelmezés fő alkotóeleme²

The Just Shall Live by Faith. (Romans 1,17) – Faith, as the Main Factor of the Reformed Identity.

The topic is actual on one hand because of the 500th anniversary of Reformation, on the other hand because of the identity crisis particular to transition periods. From time to time we should rethink which factors define the reformed identity. From these theological concepts forming the identity this study focuses on faith. Based on the reformed definition of faith it involves intellect, emotion and will, so faith has cognitive, emotive and volitive aspects. The last one involves confession and living the faith. Confession is much more than a testimony in words, the works of love and a lifestyle reflecting the confessed values also belong to it.

In the protestant view acts of kindness do not precede, earn salvation, they follow it, as acts of thankfulness. There is healthy spirituality only if the three aspects of the faith are in balance. The last ideas refer to the development of faith in all of the three directions, there are given some examples from church history.

Keywords: Reformed identity, faith, faith as knowledge, faith as emotion, faith as will, works of love, in gratitude.

A címként választott igevers a Szentírás gyöngyszemei közé tartozik, kincs, mert olyan igazságot tömörít, amelynek megismerése sorsfordító az istenkereső ember életé-

¹ Egyetemi adjunktus, BBTE Kolozsvár, Református Tanárképző Kar, pusoksarolta@gmail.com

² A tanulmány az Erdélyi Református Nőszövetség által 2017. július 8-án szervezett Bonyhai Kastélynapon elhangzott előadás bővített változata.

ben. Luther Márton életéből közismert az a mozzanat, amikor ezzel az igeversssel találkozott³, és miután ezáltal megtalálta végre saját önértelmezését⁴, felbátorodott az egyház megreformálására is⁵.

A fenti kijelentés mögött a mindenkori ember egyik legnagyobb kérdése rejlik. Ki nem szeretné tudni, hogy milyen az igaz ember? A Biblia lapjain is számtalanszor találkozunk a kérdéssel. Már az Ószövetség népét is élénken foglalkoztatta az a kérdés, hogy ki a *caddik*, azaz ki az igaz, a kegyes, az Istennek tetsző ember? Kamaszkorban természetes az élet értelmének, a személyes küldetésnek a keresése, de a felnőtt ember identitásválsága mindig siralmas. Átmeneti korszakokban, nagy társadalmi átalakulások idején mindig jelentkeznek a ficamok, az egyensúlyvesztések az önértelmezés terén. A reformáció 500. évfordulóján a kelet-közép-európai országok posztkommunista társadalmában a saját műtfeldolgozás terhére rátevéődik a globalizációs folyamat minden nyúga, s a felpörögött események szédületében rég nem tapasztalt identitásválság jellemzi a reformátusok közösségét is. Érthető módon a kereslet-kínálat örök törvénye alapján megszaporodtak és felhangosodtak azok a világias lelkiületet tükröző tanácsok, amelyek arra buzdítanak, hogy: „légy önmagad”, „valósítsd meg önmagad”, „csodákra lehetsz képes, csak merj cselekedni”, „merj növekedni, kibontakozni, mert benned van a kulcs, te magad vagy az erő”. Az előbbi és hasonló nógatásokkal nem is volna baj, ha mindez Istenközelbe vonná az embert, de sajnos legtöbbször a bábeli toronyépítés önhitt próbálkozásának alapmintái olvashatók le róluk, és azt sugallják, hogy az ember elég önmagának, önerejéből képes ezeket a kihívásokat megválaszolni.

³ Feljegyezték, hogy kolostorba vonulását követően mindent elkövetett, hogy valóban Istennek tetsző életet éljen, de hiába emelkedett ki társai közül nemcsak rendkívüli tudásával és tudás-szomjával, de a szolgai munkák alázatos elvégzésével is, mert tartalmatlannak érezte az életét, szélmalomharcnak az Isten előtti jótetszésre való törekvést. Akkori lelki vezetője, a maga nemében szintén rendkívüli éleslátással megáldott rendfőnök, Staupitz János ebben a válságos útkeresésében sietett segítségére azzal, hogy kezébe adta a Bibliát, és olvasásra biztatta. A reformáció előestéjén rendkívülinek számított még egy kolostorban is, hogy valakit a közvetlen forráshoz vezessenek, nem is maradt el az eredmény, mert a Római levél fenti szakasza nyomán úgy hullt le a tévhitek, homályos elképzelések leple a reformátor szeme elől, mint nagy bibliai elődjének, Pálnak a szeméről esetek le a téves Krisztusviszonyt jelképező pikkelyek. (ApCsel 9,18). Lásd: GYÖRGY Antal: *A hit példaképei*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2004., 75.

⁴ Luther már professzor, amikor megérti végre a Róma 1,17 alapján, hogy az isteni igazságosság nem valami kegyetlen számonkérés, amely végeláthatatlan penitenciákkal jár, de mégsem szünteti a bűntudatot, hanem Krisztus általi felszabadítás, amelyhez a kulcs egyedül a hit. Lásd: COLIJN, Jos: *Egyetemes egyháztörténet, Iránytű alapítvány*, m.h.n., 2001. 128.

⁵ A lutheri életmű egyik legértékesebb része, hogy hosszú, kitartó munkája nyomán 1534-ben a honfitársai kezébe adta a német nyelvű Szentírást, azaz a hit egyik közvetlen forrását. Lásd: BRECHT, Martin: *Martin Luther, Die Erhaltung der Kirche 1532–1546*, Evangelische Verlagsanstalt, Berlin, 1987., 104.

A biblikus üzenet is tartalmazza a felszólítást, hogy „találj önmagadra, légy önmagad”, de ez a biztatás egészen más háttérből érkezik, s miközben az embert önazonosságára felfedezésére és kiteljesítésére szólítja, egyúttal magához Istenhez vonja közelebb. Fontos tényező a keresztyén ember életében annak tudatosítása, hogy önazonosságát, identitását maga Isten formálja, mert a Teremtő Isten, a mennyei szobrászművész, képletesen szólva, minden alkotása számára elkészíti az „öntőformát”, a „gipsznegatívot”, amelybe a mesterművet kiöntik. Minden ember számára lehetőségként adatik az az emberi létbe véselt forma, keret, amelyet életével kitölthet, és csakis akkor lesz önmaga, ha rátalál a számára kijelölt helyre. Amennyiben valaki nem ismeri, *alábecsüli* vele született és útközben elnyert képességeit, lehetőségeit, akkor nem képes kitölteni a számára kijelölt kibontakozási teret, ha pedig *túlértékeli* önmagát, akkor menthetetlenül szétfeszíti a kereteit, azaz ismét identitásvesztés áldozata lesz. Az identitás kibontakozásának folyamatában az *önismeret* az egyik kiindulópont, de ennél is fontosabb az *Istenismeret*, mert aki ismeri őt, azt is megtapasztalja, hogy számára milyen helyet jelölt ki, a keretet, a határait, s főként azt ismerheti meg, hogy mik azok az adományok, amelyekkel a világba szánt helyét betöltheti.⁶ A címmondatul választott igevers elárulja, hogy az igaz ember önértelmezéséhez elengedhetetlenül hozzátartozik a hit.

Fogas kérdés, hogy mi az igaz hit? Az erre adott válasz olyan, mint egy tükör, látszik benne, hogy milyen az az egyén, aki nyilatkozik, milyen az a közösség, amelyik nyilatkozott, ebben az esetben lemérhető a válaszból az, hogy milyen az a magyar református egyház, amely az Úr 2017. esztendejében megválaszolja ezt a kérdést. Jelen tanulmány első fele azt ismerteti, hogy a református teológia milyen választ ad erre a kérdésre, mi az ún. bevett válasz, majd egy olyan rész következik, amely az igaz hit megélésének lehetőségeit taglalja.

A konfirmációi előkészítők rendjén elvileg mindenki megismerheti a Heidelbergi Káténak az igaz hitre vonatkozó 21. kérdését, amely a hit két fontos összetevőjét nevezi

⁶ A reformáció egyik legfontosabb írását nem véletlenül kezdi szerzője ezzel a megállapítással: „Bölcsességünk, és csak az, amit valóban bölcsességnek kell tartani, lényegében két részből áll, ezek pedig: Istennek és önmagunknak megismerése.” Lásd: KÁLVIN János: *Institutio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere 1559. I–II.*, Fordította és jegyzetekkel ellátta Buzogány Dezső, Kálvin János Kiadó, Budapest, 2014, 33.

meg, beszél a hitről, mint tudásról és mint szívbeli bizalomról.⁷ A református hitértelmezés⁸ hármasságát a káté más kérdései egészítik majd ki, amelyek a cselekvő hitről szólnak. A kátében következetesen jelen van az a gondolat, hogy a jó cselekedetek nem megelőzik az üdvösséget, hanem követik, azaz a hit általi, kegyelemből történő megigazulás, az isteni bocsánat elnyeréséből nem pimasz semmittevés, felelőtlen megkönnyebbülés következik, hanem hálatelt, azaz jó cselekedeteken bővelkedő élet fakad.⁹ Az ingyen kegyelem nem tesz könnyelművé, hanem tudatosítja az emberben a küldetését, a hitvalló életvitel fontosságát.¹⁰ A káté egyébként egy egész fő részt szentel a háladatosság tárgyalásának, és értelem-szerűen a tízparancsolatot és magyarázatát is ide sorolja, mint aminek mentén az új ember élete kibontakozik.¹¹

A káténk úgy nyilatkozik, hogy a hit a teljes embert érinti. Ha szimbólumokat kellene keresni, annak ábrázolására, hogy mi az igaz hit, akkor három dologra kell gondolni, a fejre, ezzel szokás jelezni, hogy az ész, az értelem mennyire fontos. A másik szimbólum egy szív volna, a szív az érzelmek központja, és a harmadik nagy területnek a szimbólumai kezek, lábak, mindaz, ami mozgásba lendül, amikor az ember valamit akar, és megnyilvánul az akarat. A három nagy emberi tudatfunkció, ami kerekké, egészé teszi az embert, egyaránt érintett akkor, amikor az igaz hit valósul meg. Ezt a nagy kerek egészet három mezőbe kell osztani, és a három mezőbe képzeletben be lehet írni az értelmet, az érzelmet és az akaratot. A történelem során azonban sokszor változott a hit jelentéstartalma, éppen ezért volt szükség reformációra, amikor kificamodtak az arányok, s pl. Luther mester és társai rádöbbentek arra, hogy az a hit, amiről beszélnek nem a Biblia szerinti igaz hit. A Heidelbergi Káté egyik legújabb magyarázatában azt olvassuk a 21. kérdés-felelet kapcsán,

⁷ Heidelbergi Káté 21. kérdés-felelet: „Mi az igaz hit? Az igaz hit nemcsak oly biztos ismeret, amelynél fogva igaznak tartom mindazt, amit Isten az ő Igéjében nekünk kijelentett, hanem azon felül még az a *szívbeli bizodalom* is, melyet a Szentlélek az evangélium által gerjeszt bennem, hogy Isten nemcsak másoknak, hanem nekem is bűnbocsánatot örök igazságot és üdvösséget ajándékozik az ő ingyen kegyelméből, egyedül a Krisztus érdeméért.”

⁸ Lásd pl. VASADY Béla: *A hit misztériuma*, Sárospatak, 1931; Sebestyén JENŐ: *Református Dogmatika*, Iránytű Kiadó, Budapest–Gödöllő, 1994; Török István: *Dogmatika*, Amsterdam: Free University Press, 1985.

⁹ Heidelbergi Káté 64. kérdés-felelet: „Nem tesz ez a tanítás könnyelmű és gonosz emberekké?: Nem. Mert lehetetlen, hogy azok, akik igaz hit által Krisztusba vannak oltva, ne teremjék a háladás gyümölcsseit.”

¹⁰ Heidelbergi Káté 43. kérdés-felelet: „Mi hasznunk van még Krisztus áldozatából és kereszthalálából?: Halálának erejével ő-emberünk övele együtt megfeszítették, megöletik és eltemették, hogy a test gonosz indulatai ne uralkodjanak többé rajtunk, hanem *hálaáldozatul neki szenteljük magunkat.*”

¹¹ Heidelbergi Káté 90. kérdés-felelet: „Mi az új ember megelevenítése?: Istenben való szívbeli öröm Krisztus által, és az Isten akarata szerinti jó cselekedetekben gyönyörködő szeretet.”

hogy: „... az igaz hit lefoglalja a teljes embert: együtt veszi munkába az értelmet, az érzelmeket és az akaratot. Csonka az a hit, amely csak az észet, vagy csak az érzelmet, vagy csak az akaratot foglalkoztatja. Bizalom nélkül a hit rideg ismeret, tudnivaló és adathalmaz lenne, amelyből hiányzik a személyes kapcsolat az élet Urával. Isten igéjének ismerete nélkül szubjektív csapongás és rajongás maradna csupán a hit, és hiányozna belőle a józanság. Hisszékenységgé korcsosul a meg nem képződő vagy múltó ráhagyatkozás arra a hitre, amelyben nincs erős meggyőződés és engedelmes felvállalás a hűséges végrehajtásig menően. Az a hit bírja ki és áll ellent a válsághelyzetekben, ahol mindhárom összetevő megvan, mert az egyik erősíti a másikat. Válsághelyzetben a labilis hit elvész.”¹²

A hármas jelentés mentén haladva először az *értelem* területe következik. Az ember elsősorban az eszével fogja fel a világot, a hívő embernek tudnia kell, ismernie kell Istennek az Igéit, mindazt, amit Isten magáról kijelentett. Nem véletlenül mondja az apostol hittestvéreinek, hogy a ti hitetek mellé ragasszatok egy kis tudományt is (2 Péter 1,5), mert senki sem lesz okos önmagától, Isten maga kell, hogy felvilágosítsa választottjait. Példaként ott van maga Pál apostol, aki e tekintetben egy iskolapéldája annak, hogy mennyire fontos a tudás, mert ugyan Pálról gyakorta csak annyit tudnak, amit az ApCsel 8. részétől kezdve rögzít az Írás, azaz, hogy az a Pál, aki addig üldözte a keresztyéneket, még az István vértanú megkövezésénél is segédkezett, az a Pál megfordul az útján¹³, megtér, és ezentúl Krisztusnak a követe lesz. De azért jó tudni Pál apostolról, hogy bár emberileg nézve ekkor kezdődött a Krisztuskövető élete és az Isten iránti nagy bizodalma, de Isten maga sokkal korábban elválasztotta a szolgálatra. Az ő esetében is igaz, mint általában, hogy már az anyaméhben, mielőtt megformálta, már ismerte őt Isten. Így történhetett az, hogy mielőtt még egyáltalán hallott volna Krisztusról, leült a Gamáliei lábához, azaz korának egyik legismertebb zsidó rabbijának tanítványául szegődött és sok mindent megtanult Istenről, az Ószövetséget betéve tudta, ismerte, hogy miről jövendölnek a próféták, ennek köszönhető, hogy később felismerte a régi írásokban, a régi tudományban, hogy mindez magáról Krisztusról szól, Krisztus a Messiás, az a Krisztus, akit azelőtt ő még üldözött is. Pál maga vallott később ennek az ismeretnek a fontosságáról, amikor nagyon szorongatták, immár őt üldözték, ahogyan korábban ő tette ugyanezt a keresztyénekekkel. Arra a kérdésre, hogy mindezt hogyan lehet kibírni, honnan az az állhatatosság, honnan az az erő, amivel ellent tud állni, és folytatni tudja az útját, azt mondja Pál a 2Tim 1,12-ben, hogy: „Tudom kinek hittem”. Tehát a tudás, az értelem, amivel az ember értelmezheti és felfoghatja a világot, bizony a hitnek is egy fontos összetevője, az Istennek tetsző életvitelnek is egyik megalapozója. Az apostol életpéldája azonban arra is rávilágít, hogy a tudás önmagában erőtlen, ameddig a Szeltelek be nem avatkozik a tanulási folyamatba. Sok minden értelmetlen addig a pillanatig, ameddig Isten maga nem cselekszik az emberrel. A számítógép jó analógiát kínál ennek szemléltetésére, hiszen a vásárláskor oly sok ikon van feltüntetve rajta, de az csak

¹² FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata*. Kálvin Kiadó, Budapest, 2013. 101.

¹³ A pálfordulat kifejezés is innen ered.

afféle virtuális valóság, ameddig az annak megfelelő programot nem töltik fel rá, nem „aktiválják”. Ugyanebbe az irányba mutatnak ez egykori tudós kolozsvári lelképásztor alábbi sorai: „A hit nem értelmetlen és nem értelem fölötti dolog, hanem a kicsi hatósugarú emberi értelemnek a Szentlélek általi megtágítása, fölemelése, megszentelése, új okok és célok és lehetőségek meglátására való rásegítése.”¹⁴

A hit értelmi összetevőjét, az ismeretet fontosnak tartották a teológusok évszázadok óta. A 18. században Bethlen Kata udvari papja, a tudós Bod Pétert, egyik teológiai írásában a 4. századi latin teológus, szent Hilárius¹⁵ tanításait idézi meg, hivatkozik egy történetre, amely akár itt és most is megtörténhetne. A történet főhőse egy egyszerű szénégető, akit a hitéről faggattak, azt kérdik tőle, hogy: hisz-e? A válasza megnyugtatóan igenlő. Arra a kérdésre, hogy miben hisz, azt válaszolja, hogy abban, amiben az egyház. A harmadik kérdésre, hogy miben hisz az egyház, az együgyű főhős már nem tud érdemileg válaszolni, azzal tér ki a konkrét felelet elől, hogy az egyház is ugyanazt hiszi, amit ő. Persze, hogy jó az, ha valaki odaadó, de ha csak szénégető hite van, azzal nem biztos, hogy hegyeket tud mozgatni, mert a válságos pillanatokban nem tudja Pállal együtt mondani, hogy „tudom kinek hittem”.

Az együgyű, a gügye ember példája után, érdemes megemlíteni a másik végletet is, mégpedig az aljas hitet, a gonosz hitet, azt a fajta hitismeretet, amely az ördögtől származik. Közismert, hogy az ördög maga is ismerte a Szentírást, a Krisztus megkísértésekor tanújelét adja ennek, amikor szó szerint idézi az ószövetségi igeszakaszokat, amelyek Krisztusra vonatkoznak. Ismeri, de aljas módon, ördögi módon, ahogy csak ő tudja, nem szereti, tudja, de nincs ott a szívbéli bizodalom. Ilyenfajta hit is lehetséges. Egyébként ez a hitnek az a formája, amely a tudománytörténetben, az egyháztörténetben újra és újra vizsgálható. Nagyon sok tudós ember tényleg tudósa a hittudományoknak is, de nem képes mégsem elfogadni Istent.¹⁶ Ez az a fajta hitismeret, amely nem lendíti tovább az embert, mert nem tud azonosulni a megismert hittartalommal, mert tud valamit, de nem tud mit kezdeni vele.

¹⁴ LÁSZLÓ Dezső: *Hogyan prédikáljunk a II. Helvét Hitvallás alapján?* Református Szemle, 1951, 22.

¹⁵ BOD Péter: *Szent Hilarius...*, 1760, 8–9., forrás: http://mek.oszk.hu/01800/01853/html/pages/hubi_123076_bod_p_szt_hilarius_0000.htm, letöltve.: 2017.11.5.
Lásd: „23. *Mit neveznek*, Fides carbonaria, *szén-égető Hitnek?* Mikor valaki más szájával akar enni, hogy jól lakják; más Hitivel hinni, hogy idvezüljön. A' nevezet pedig innen vett eredetet: Kisértvén a' Sátán egy szén-égetőt, kérdetta *Mit hiszen?* Azt felelte: *Hiszi azt a' mit az Ekklesia. Mit hiszen az Ekklesia?* Kérdetta a Sátán. Felelte: *a' mit ő.* És így az ördög el-nem foghatta, ezek szerént felelvén mindenkor. De a' hitnek gyökere a' szívbén vagyon, gyümöltse az embernek száján 's egyéb tagjain látszik.”

¹⁶ A történeti példák mellett a kortárs angol kutatóra is hivatkozhatunk, akit a TV képernyőkről is jól ismernek, ő Steven Hawking a fizikus, aki többek közt *Az idő rövid története* című könyve által lett világhírű. Tizenhárom dimenzió meglétét bizonyítja matematikailag, de azt mondja, hogy Istent csak akkor tudja elfogadni, ha ugyanilyen matematikai módszerrel neki valaki bebizonyítja létét.

Előfordul az is, hogy valaki ezt a tudást úgy használja fel, hogy esetleg másokat is félrevezet. A teológiatörténetbe bevezették erre nézve a *szofisztikus hit* fogalmát. Az elnevezés megértése végezt vissza kell menni az időben. A Krisztus születése tájékán, a keresztyénység kialakulásának első korszakában, a nagy Római Birodalomban, a hellenisztikus kultúrában volt egy olyan irányzat, a szofisztika, amelyet olyan filozófusok műveltek, akik nagyon jó rétorok voltak, nagyon jó meggyőző erejük volt, és arról híresültek el, hogy akár az ellenkezőjét is bebizonyították bármiről, csak megfelelő módon béreljék fel őket, a feketéről bebizonyítják, hogy fehér, a fehérről, hogy fekete, egyik városban ezt, a másikban amaszt, megbízójuk elvárásának függvényében. Az Istenről, az Istennel kapcsolatos beszéddel kapcsolatosan is ismerős az a jelenség, hogy szofisztikus módon ezt is meg azt is bebizonyítják, és bizony ilyenkor szakadnak szét az egyháztestek, válnak külön csoportok, mert valaki a többieket megvezeti, elirányítja, az érzelmükre is apellál, érdekes dolgokat mond, csak éppen nem hiteleset.

Veszélyes, ha csak a tudás, csak az ismeret jellemez egy hitet, akkor az nem biztos. A háromlábú székről tudjuk, hogy nagyon stabil, a legstabilabb, de, ha az egyik lábát levágják, akkor azonnal borul, ilyen fontos a hit szempontjából is, hogy ne csak egy lábon álljon, hanem egyszerre mind a három pontra biztosan támaszkodjék.

A második hitösszetevő az *érzelmi* mező, amely különösen akkor cseng vissza a káté szavaiban, amikor kimondja a hitről, hogy *szívbeli bizodalom*. A szívet általában az érzelmek központjának szokták nevezni, legalábbis azzal szimbolizálják az érzelemvilágot, azt, hogy valamire hogyan tud vagy nem tud az ember ráhangolódni, hogy valami ellenérzést vált ki benne, taszítja, vagy vonzza. Jó dolog az, ha valakit Isten magához ölel és vonz magához, viszont nem elégséges. A hajdani magyar dogmatikus, Sebestyén Jenő hétköznapi példával, egy szerelmes ifjú esetével szemlélteti a pusztá érzelmek elégtelenségét.¹⁷ A szülő, nagyszülő, könnyen maga elé tudja képzelni, hogy a tizenéves gyermeke/unokája hazajön azzal az örömhírrrel, hogy: „szerelmes vagyok”. Alapjában véve jó dolog ez, hiszen az embernek egyébként sosem lesznek unokái, ha nem jön el az a pillanat a gyereke életében, amikor szerelmes, ez az élet rendje, Isten ajándéka..., igen ám, de fontos az arra a kérdésre adott válasz is, hogy kibe? A válasz függvényében válik az eset örömtörténeté vagy kálváriává. Fájó lehet, ha X.Y. fiába szerelmes, akit saját szülei nem szeretnek, de ez még mindig sokkal-sokkal jobb annál, mintha azt a választ adná, hogy „szerelmes vagyok, de még nem tudom, hogy kibe”. Mert, ha ez a válasz érkezik, azonnal rádöbben mindenki, még előzetes pszichológiai tanulmányok nélkül is, anélkül, hogy szakembere lenne a lélektan rejtelseinek, hogy nagy baj az, ha valakinek a szívében tombolnak az érzések, de nincsen a szerelmének tárgya, nincs, akit szeressen. Az ilyesmi csak afféle hallucináció, csak afféle vágy, szeretné, hogy szeressék, de nincs kit, és nincs ki viszonzza, ez tébolyhoz

¹⁷ SZÉNÁSI Sándor: *Megtaláltuk a Messiást*, A református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1991, 31.

vezethet. Vallási téren is ugyanígy működik ez, nem csak a civil életben, az embertől emberig tartó kapcsolatokban fontos az, hogy két ember szembe álljon egymással, és tényleg ismerje is egymást, ahogyan a Szentírás a magyar fordításban szépen adja vissza a férfi és a nő legszorosabb kapcsolatát, amikor azt mondja, hogy „ismerik egymást”. De az Isten és ember kapcsolatában is legalább olyan fontos, hogy ismerje az ember, hogy ki az az Isten, akihez ragaszkodik, mert egyébként minden érzést könnyen elvisz a szél. A rapszodikusán váltakozó érzések csalókák, az ilyen emberrel kibabrál a szíve, mert nem egy állhatatos jószág, ahhoz, hogy az ember érzelmi világa rendezett legyen, kell egy másik rendezői elv, ilyen szépen alkotott meg mindenkit Isten, hogy szív és értelem valahol, valamilyen szinten összekapcsolódik, segítik egymást, egyébként jaj a teremtménynek. A hit nem pusztán ismeret, de nem is pusztán érzés, hanem mindkettőt átfogó bizonyos belső megtapasztalás, amelyről Ravasz László a tőle megszokott líraisággal a következőket mondja: „A hit a léleknek elsajátító szerve, az egyetlen érzék az isteni üdvhatás iránt. Benne és általa lélettényezővé válik az Isten kijelentése, mint ahogy az aether rezgésből álló fény a szem által lesz világossággá... A hit Isten ajándéka, azaz nem magától nő a lélekben, hanem csak úgy, ha Isten sajátkezűleg elülteti. A hit gyökere, lelke, ereje az egész új életnek, alapjában receptivitás, de ugyanakkor életformáló erő, a döntő, hősies tett maga, a Szent Lélek élő hatalmának alanyi feldolgozása.”¹⁸ Az extrém sportokra vágyók szoktak vállalkozni az ún. bungee jumpingra (kötélugrás), ami tulajdonképpen abból áll, hogy a derekukra erősítenek egy nagyon erős tartókötelet, kellő rugalmassággal, (biztosan mérnökök hada dolgozta ezt ki, hogy ne legyen életveszélyes, de ugyanakkor biztosítsa azt a hihetetlen élményt), hogy valaki egy híd tetejéről leugrik, és zuhan szabadesésben száz, vagy még több métert, és majd egyszer a rugalmas kötélek a derekán megtartja őt. Lelki téren az ember, akinek van kellő hitismerete, és tudja, hogy kinek hitt, ki az az Isten, bátran vállalkozhat ilyen fejesugrásra a semmibe, mert tudja, hogy Isten megtartja őt, megvan a megfelelő biztosíték számára. Egyébként örület lenne, ha valaki ilyen biztosító kötélnélkül ugrana le a mélybe. Ha öngyilkos akarna lenni, akkor környezete szánja, kétségbeesik miatta, hogy leeshet, azonban, ha valaki csak buzgalommal ugrik le, azzal a gondolattal, hogy Isten úgyis megtartja, az már nagy baj, arról mondják, hogy szegény megtévelyodott. Nem mindegy, hogy milyen valakinek a hite. A lélekbúvárok számos tényezőt megneveznek, amelyek a személyiségfejlődés során gátolják, vagy elősegítik a bizalom kibontakozását, torzulásokhoz, vagy ellenkezőleg, az ósbizalom megerősödéséhez vezetnek. Minden emberi hatáson túl azonban tagadhatatlan, hogy csakis az Istenbe vetett hit által alakulhat ki

¹⁸ RAVASZ László: *Hitbizonyosság és reformáció* In: Németh Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1997., 20–21.

a teljes ráhagyatkozás, az a fajta ősbizalom, amely hit által határtalan védettség felé tereli az embert.¹⁹

A harmadik nagy területe a hit megélésének az emberi tudatfunkciók közül, amelyet az *akaratra* rendelnek alá. Magyarán ez az, ahol a dolgok látványosan kifejezésre jutnak, ez az, ahol a fejben és a szívben eldőlt dolgok immár nyilvánossá válnak a cselekedetek által. Merthogy az ember ilyen módon tudja kifejezni a hitét: *szavakkal és tettekkel*. A történelem számos pozitív példát kínál, napestig lehetne számlálgatni, s mégsem lenne teljes a lajstrom. Így hát tényleg csak nagyon madártávlatból, emlékeztető szavakkal hivatkozhatunk olyan hitüket megmutatni tudó, komoly megalapozott hitet felmutató emberekre, akiknek a példájából okulhat az utókor. Ott voltak az első vértanúk, hivatkoztunk Pálra is, aki az első időszakban üldözötte a keresztyéneket, István vértanúnak a neve is fennmaradt, utána voltak olyanok, akik oroszlanok vermét is képesek voltak bevállalni, csak azért, hogy megvallják hitüket, és nem féltek semmitől. Századok múltán az egyházban nyugodtan és sérülésmentesen élhettek az emberek, a reformáció tájékára bekövetkezett az az időszak, amikor nagy ficamokat lehetett érzékelni a hitértelmezésben. És azok, akik helyre akarták ezt állítani, az első reformátorok, az ún. előreformátorok és a reformátorok között a legbátrabbak, adott esetben az életüket kockáztatták, vagy egyenesen áldozták fel érte, így égették meg Konstanz városában Husz Jánost, és így hurcolták gályarabságra azokat a magyar, főleg felvidéki prédikátorokat, akik Lutherhez hasonlóan magukban, vagy akár hangosan is azt tudták vallani, hogy „itt állok, másként nem tehetek”, és nem másították meg az Istenhez való viszonyulásukat, hanem szívvel, lélekkel, ésszel, és teljes lényükkel odaáldozták magukat. De így tudtak nagyok lenni a későbbiekben is mindazok, akiknek a hite helyes hit volt. A XX. században a barmeni nyilatkozat (1934) volt ilyen példája a kiállásnak, a náci Németországban inkább hallgatott, aki tehetett, még ha nem is értett egyet a szörnyű eseményekkel, de voltak olyan bátrak, pl. a nyilatkozat aláírói, az ún. hitvalló egyház tagjai, akik nyíltan is szembeszálltak az Isten- és életellenes vezetéssel. Az utóbbiak közül talán a legismertebb a fiatal teológus neve, Bonhoeffer²⁰, aki még arra is vállalkozott, hogy a diktátor ellen merényletet szervezzenek, de felfedték őket, bebörtönözték és kivégezték, bátrak voltak, mertek cselekedni, mert a hitük teljes volt és egész. A nyilatkozat megszületésének egyik mozgatója Barth Károly teológiája volt, aki dogmatikai írásaiiban is következetesen hangoztatta a belső hit külső megnyilvánulásának, azaz a személyes állásfoglalásnak a szükségességét: „A keresztyén hit az a döntés, amely által emberek felszabadulnak arra, hogy Isten ígéje iránti bi-

¹⁹ Pannenberg „unbegrenzte Geborgenheit” – ról (határtalan védettségről) beszél: PANNENBERG, Wolfhart: *Antropologie in theologischer Perspektive*, Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen, 1983, 220.

²⁰ METAXAS, Erik: *Bonhoeffer. Pásztor, mártír, próféta, kém.* (Eredeti: Bonhoeffer. Pastor, Martyr, Prophet, Spy. Published in Nashville, Tennessee, by Thomas Nelson, 2010) Immánuel alapítvány, Szombathely, 2014., 223–236.

zalmukat és Jézus Krisztus igazságának ismeretét az egyház nyelvén megvallják, de e világi állásfoglalással, s mindenekelőtt megfelelő cselekedetekkel és magatartással nyilvánosan is vállalják.”²¹ A *Kirchliche Dogmatik* kegyelmi kiválasztásról szóló kötetében is kimondja, hogy Isten a hitre és a krisztusi szeretet megvalósítására hívta el az embert.²² A svájci teológus magyar kortársa, a budapesti Sebestyén Jenő is következetes képviselője a fenti gondolatnak, elválaszthatatlannak tartja az üdvösségbe vetett hitet az evilági életben megmutakozó hittől: „... aki Istent teremtőnek ismeri el és vallja a predestinációt, annak kell vallani a *vocatio*-t is és pedig nem csak az örökéletre és üdvösségre, hanem e földi élet zarándokútjára nézve is.”²³ Isten örökéletre elválasztottjainak a földi életben is fel kell ismerniük, és meg kell valósítaniuk küldetésüket. A fenti gondolatmenet jól beazonosítható a Heidelbergi Káté Háládatosságáról szóló fejezetében is, amely mintegy a 21. kérdés ki egészítéseként a hit harmadik vetületéről is szól. Az üdvösség ugyan Krisztus révén, kegyelemből, hit által adatik, de az utóbbinak jól elkülöníthető szakaszai vannak, az ismerő, felismerő hiten túl a beismerő hitnek is meg kell nyilvánulnia. A káté nevesíti a megtérés szükségességét, ami bűnismertet, bűnbánatot, az ó emberrel történő leszámolást és az új ember megelevenítését jelenti. Az utóbbi a 90. fejelet értelmében „Istenben való szívbeli öröm Krisztus által, és az Isten akarata szerint való minden jó cselekedetben gyönyörködő szeretet.” A hit létkérdés tehát, az új ember egzisztenciája bontakozik általa. „Milyen az új ember? A lelke közepén nem a maga, hanem az Isten dicsősége és az Isten iránti hála van.”²⁴

Mindenki vágyik arra valamiképp, hogy a saját maga hite teljes és egész legyen. Az ember szeretné életének ezt a részét is egészségesen élni. Miközben a test egészségéért mindent megtesz az ember, a lelkéért miért ne küzdene? Kérdés, hogy mit tehet, tehet-e egyáltalán valamit annak érdekében, hogy a hite kerek és egész legyen, hogy az értelem, az érzelem és az akarat összjátéka egy olyan életvitelt adjon, amelyre majd az utókor, ha nem is a nagy történetírók, csak a szűk kis család, akiknek a körében leéli az életét, azt mondhatja, hogy igen, ez egy példaértékű, hitvalló élet volt. Jó hír, hogy lehet tenni ennek érdekében, nagyon is sokat. Intézményesített formában az egyház mindig is igyekezett a hit kibontakozását előmozdítani, különös gonddal fordul pl. a gyerekek irányába, akiket az iskolai és a gyülekezeti vallásos nevelés rendjén bevezet a vallásos életbe, támogatóan kísér a hit útján, hogy eljuthassanak a személyes hitvallásig, mert aki tudja, hogy „... az

²¹ BARTH, Károly: *Kis dogmatika*. Fordította: Pilder Mária. Budapest, é.n., 14.

²² „Indem sie »in ihm« erwählt sind, sind sie dazu und nur dazu erwählt: an ihn zu glauben, d.h. in ihm den Sohn Gottes zu lieben...”. BARTH, Karl: *Die Kirchliche Dogmatik – Studienausgabe Band 10: Gottes Gnadenwahl I*. Theologischer Verlag, Zürich, 1988, 136.

²³ SEBESTYÉN Jenő: *Az isteni elhívattatás öntudata a református ember életében*. In: NÉMETH Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1997, 29.

²⁴ CSIHA Kálmán: *Isten ösvényein – A Heidelbergi Káté gyakorlati magyarázata*. Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2000. 135.

igazi keresztyén hit hitvallás is, egy sereg sajátos »vallásos« mozzanat láncolata”²⁵, az nem elégedhet meg a puszta információátadással. A konfirmáció a gyermeki hittől a lelki nagykorúsáig vezető út vízvázasztó szakasza, a tudatos hitvalló élet nyitánya, egyet kell értünk a kortárs gyakorlati teológussal: „... a konfirmáció célja és értelme tehát az, hogy az evangélium hirdetése által vallást tegyünk Istenről, a mindenség Uráról, a mi Atyánkról. Jézus Krisztusban az új élet lehetőségét mutassuk fel-, a Szentlélek által hívogassunk a gyülekezet közösségébe.”²⁶

Számos konkrét példa létezik, amelyeket valóban mindenki megvalósíthat a maga helyén, ott, ahol él, ott, ahol van. Történelemóra helyett csak néhány emlékeztető példa következzen, hiszen mindenki sokat tud a fent említett Luther és a többi reformátor életéről, itt csak két másik nevet említünk meg, akik hazánk táján ismertebbek. Az egyik Bethlen Gábor, akiről feljegyezték, hogy legalább huszonhétyszer olvasta el a Szentírást, és a másik I. Rákóczi György, róla pedig feljegyezték, hogy harminckétszer olvasta el a Bibliát. Fejedelmek voltak, politikai vezetők, nem papi emberek, nem tudósok, és mégis a maguk rendjén hittudósok is voltak, mert rendszeresen a tiszta forrásból táplálkoztak. Hasonló hitvalló tettekért került fel Bethlen és Bocskai a Reformáció Genfi Emlékművére. Az egykori erdélyi fejedelmek azért tesznek oly sokat a lelki élet szabadságáért, mert értelemmel fel tudták fogni, hogy kicsoda Isten, tehát tanulták Isten nagyságos dolgait. Mit tegyen a ma embere? Tanuljon. Teológiai akadémiákon, híres emberektől? Nyilván ez is a járható utak egyike volna, de azoknak a diákoknak is, akik életükből négy-öt évet szánnak arra, hogy Isten kilétét, a teológiát tanulmányozzák, hasznos tanács, hogy e mellett az akadémiai tudás mellett az életben a legfontosabb tudásszerzési mód az, ha előveszik naponta a Szentírást, és naponta tanulmányozzák. Azt nem lehet megspórolni, mert azt az igazi szent tudást, amit a Biblia rejt csakis akkor mondhatja a magáénak az ember, ha rendszeresen, állhatatosan olvassa. Hasonlóan cselekedtek a példaként felemlített nagyságos fejedelmek is. Az értelmet lehet pallérozni, de az érzelem világa már fogasabb kérdés, mert az ember beül az iskolapadba, megtanítják az ábécére, a szorzótáblára, mert minden megtanulható, de hát az érzéseknek érzelmeknek lehet-e parancsolni? Igen, az a fajta érzélemláték, amely a hittel kapcsolatos nem csupán érzések és ellenérzések, szimpátia és antipátia összjátéka, hanem van ennek egy olyan mozzanata is, ami igenis irányítható, igenis tanulható. Pl. a bibliai értelemben vett szeretet, az agapé nem az, hogy valaki tetszik, mert a kémia vonzódásra készíti egy másik ember iránt, hanem bizony megtanulható, begyakorolható, tehát még az érzelmek terén is tudunk bizonyos lépéseket tenni. Azért mégis be kell vallani, hogy ez a legnehezebben irányítható terület, mert vagy sikerül bízni Istenben, vagy nem, vagy sikerül járni azon az úton, amelyet ő jelölt ki teremtményei

²⁵ ADORJÁN József (szerk.): „Hitből hitbe” – Katechetikai kézikönyv, II. kötet. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990. 100.

²⁶ MOLNÁR Miklós: *A konfirmáció célja és értelme*. In: BODÓ Sára és ifj. FEKETE Károly (szerk.): *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény, DRHE, Debrecen, 2001, 179.*

számára, vagy nem. Itt is egy bibliai példa, egy történet jön segítségül, a gyógyítás-történetek egyik legcsodálatosabbika az, amikor az édesapa megy Krisztushoz könyörögni, hogy gyógyítsa meg az ő gyermekét, mert utolsó mentsvára Isten. Tőle is azt kérdi Jézus, amit majdnem minden gyógyítástörténetnél megkérdez, hogy *hiszel-e?* Tehát nem kell mást tennie, csak elmenni és hinni, „csak”. De, hogy lehet az érzéseknek parancsolni, hogy lehet ezt parancsszóra megtenni? Az apa megtette, amikor azt mondja, hogy „hiszek Uram, légy segítségül az én hitetlenségemnek” (Márk 9,24). Persze, hogy Adynál szebben talán el sem lehet ezt mondani, ő tette halhatatlanná magyar nyelven ezt a gondolatot, amikor azt mondta, hogy: „Hiszek hitetlenül Istenben, / Mert hinni akarok, / Mert sohse volt így rászorulva/ Sem élő, sem halott.”²⁷ Tehát mit tehet az ember, kérheti Isten segítségét, és akkor előbb-utóbb megtapasztalja, hogy a szíve tájékán is rendben lesz minden.

Amikor az ész és a szív összhangban van a hit dolgát illetően, szinte automatikusan következik ebből, hogy az akaratmegnyilvánulások, a cselekedetek is erről fognak beszélni. Szóval és tettel képes a hívő ember Krisztusról tanúbizonyságot tenni, mert hogy ezt meg kell tennie, maga Krisztus bátorítja erre, sőt, felteszi a kérdést, hogy „ti kinek mondotok engem”? Miután a tanítványok elmondják, hogy kinek mondják őt az emberek, (némelyek Illésnek, mások Keresztelő Jánosnak), végül Péternek adatik meg a nagy lehetőség, hogy a világtörténelemben először fogalmazza meg a legtömörebb hitvallást: „Te vagy a Krisztus, az élő Istennek fia”, ezt minden hívő embernek vallania kell. Kérdés, hogy csak így szájjal lehet hitvallást tenni róla? Nyilván nem, hanem a cselekedetek, az ember egész életvitele tükör, amely azt mutatja meg, hogy ott bent az ész, a szív mit gondol Istenről, mit mond, és, hogy ez a hitvallás milyen lépésekben történik, érdemes az egykori budapesti pasztorálpszichológusnak, Gyökössy Endrének a gondolatait feleleveníteni²⁸. A hitvallással kapcsolatban rávilágít arra, hogy három lépése van a teljes hitvallásnak. Azzal kezdődik, hogy a hitvalló Péterhez hasonlóan *először Krisztusnak* válaszol arra a kérdésre, hogy ki ő. Aztán jöhet a következő lépés, *megvallani őt a világnak*, ahogy a tanítványok elkezdtek, akiket kiküldött Krisztus a világba „elementek, hogy tegyenek tanítványokká minden népeket”, elementek embertől emberig, és hirdették Krisztust. De van egy harmadik lépés is, amikor az ember *önmagának kell, hogy válaszoljon*, mert megtörténhet, hogy bátran azt mondja Krisztusnak, hogy Te vagy a Krisztus, megtörténhet, hogy egy életen át szorgalmasan hirdeti Krisztust a világnak, hány olyan ragyogó életet pazaroltak el, amely látszatra Krisztus bizonyágtételéről szólt, de legbelül nem volt az mégsem. Pusztán azért, mert kifele az illető hirdetni tudta Krisztust, de valahol belül kárt vallott, jaj azoknak, akik vizet prédikálnak és bort isznak, azaz nem kongruens az életük azzal, amit mondanak. Szavak szintjén ideiglenesen lehet hazudni Krisztusnak, hazudni lehet a világnak, de ha a harmadik lépés is megtörténik, hogy az ember önmagának adja meg a választ úgy, hogy csak ő és Krisztus van jelen, azaz abba a bizonyos belső szobába való

²⁷ Ady Endre: Hiszek hitetlenül Istenben

²⁸ GYÖKÖSSY Endre: *Hiszek!* Szent Gellért Kiadó, Budapest, 1997, 8–12.

visszavonulás által, (nevezhetjük akár mindennapi megtérésnek is), hogyha az ember magába száll, akkor tudja meg igazán, hogy milyen is a hite, akkor tud ún. egzisztenciális, az egész lényét érintő választ adni. Ha ez megtörténik, ha ott legbelül sikerül határozni Krisztus mellett, elköteleződni a krisztuskövetés útján, akkor ez sikertörténet, na persze nem olyan értelemben, hogy majd szobrot állítanak érte, vagy dicshimnuszokat zengenek, hanem a nagy jutalom, amelyet maga Krisztus így fogalmaz meg a Máté evangéliumának 10. részében: „aki vallást tesz Rólam az emberek előtt, arról én is vallást teszek az én menygyei Atyám előtt”, ez a krisztusi válasz az igazi hitvalló élet jutalma.

Bibliográfia

- ADORJÁN József (szerk.): „Hitből hitbe” – Kateketikai kézikönyv, II. kötet. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990.
- BARTH, Karl: *Die Kirchliche Dogmatik – Studienausgabe Band 10: Gottes Gnadenwahl I.* Theologischer Verlag, Zürich.
- BARTH, Károly: *Kis dogmatika.* Fordította: Pilder Mária. Budapest, é.n.
Biblia, Károli Gáspár fordítása.
- BOD Péter: Szent Hilarius..., 1760.
- BRECHT, Martin: *Martin Luther, Die Erhaltung der Kirche 1532–1546*, Evangelische Verlagsgesellschaft, Berlin, 1987.
- COLIJN, Jos: Egyetemes egyháztörténet, Iránytű alapítvány, m.h.n., 2001.
- CSIHA Kálmán: *Isten ösvényein – A Heidelbergi Káté gyakorlati magyarázata.* Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2000.
- FEKETE Károly: *A Heidelbergi Káté magyarázata.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2013.
Heidelbergi Káté, Erdélyi Református Egyházkerület, Kolozsvár, 2003.
- GYÖKÖSSY Endre: *Hiszek!* Szent Gellért Kiadó, Budapest, 1997.
- GYÖRGY Antal: *A hit példaképei.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2004.
- KÁLVIN János: *Institutio Christianae Religionis. A keresztyén vallás rendszere 1559. I–II.*, Fordította és jegyzetekkel ellátta Buzogány Dezső, Kálvin János Kiadó, Budapest, 2014.
- LÁSZLÓ Dezső: *Hogyan prédikáljunk a II. Helvét Hitvallás alapján?* Református Szemle, 1951, 17–23.
- METAXAS, Erik: *Bonhoeffer. Pásztor, mártír, próféta, kém.* (Eredeti: Bonhoeffer. Pastor, Martyr, Prophet, Spy. Published in Nashville, Tennessee, by Thomas Nelson, 2010) Immanuel alapítvány, Szombathely, 2014., 223–236.
- MOLNÁR Miklós: *A konfirmáció célja és értelme.* In: Bodó Sára és ifj. Fekete Károly (szerk.): *Katechetikai és valláspedagógiai szöveggyűjtemény*, DRHE, Debrecen, 2001, 178–185.

- PANNENBERG, Wolfhart: *Antropologie in theologischer Perspektive*, Vandenhoeck-Ruprecht, Göttingen, 1983.
- RAVASZ László: *Hitbizonyosság és reformáció*. In: Németh Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1997., 16–22.
- SEBESTYÉN Jenő: *Az isteni elhívattatás öntudata a református ember életében*. In: Németh Pál (szerk.): *Magyar református önismereti olvasókönyv*, Kálvin Kiadó, Budapest, 1997., 23–32.
- SEBESTYÉN Jenő: *Református Dogmatika*, Iránytű Kiadó, Budapest–Godöllő, 1994.
- SZÉNÁSI Sándor: *Megtaláltuk a Messiást*, A református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1991.
- TÖRÖK István: *Dogmatika*, Amsterdam: Free University Press, 1985.
- VASADY Béla: *A hit misztériuma*, Sárospatak, 1931.